

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 05.12.2018
Kabul Tarihi / Date Accepted : 25.12.2018
Yayın Tarihi / Date Published : 31.12.2018
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Güz / Autumn

Anadolu'da Arkeolojinin Kurumsallaşma Süreci ve Gelişimi

Serhan MUTLU *, Dr. Meral BAŞARAN MUTLU**

Anahtar Kelimeler:

Osmanlı Arkeolojisi
Cumhuriyet Arkeolojisi
Kurumsallaşma
Osman Hamdi Bey
Mustafa Kemal Atatürk

ÖZ

Bu çalışmada, Anadolu'da arkeolojinin kurumsallaşma sürecini Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş aşamasında devam eden tarihsel gelişmeler ışığında değerlendirmek amaçlandı. Ayrıca bu dönem boyunca devletin arkeolojik çalışmalara ve arkeoloji eğitimine yönelik uyguladığı politikalar da değerlendirildi. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, 19. yüzyılın ortasından itibaren batıya yaklaşmak ve modernleşmek amacıyla tarihi eser toplayıcılığı başlamış, ardından müzecilik ve Osman Hamdi Bey öncülüğünde ilk kazılar başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanının ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ile Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kanıtlamak amacıyla yurtdışına öğrenci gönderilmiş, yurtdışından gelen yabancı uzmanlara üniversitede ve kazılarda çalışma izni verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ilk yıllarında tüm kurumları ile arkeolojiye destek vererek Türk Arkeolojisi'nin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Osmanlı'nın son döneminde arkeoloji kurumsallaşma sürecine girmiş, Cumhuriyet'in başlarında ise bu süreç iome kazanmıştır. 19. yüzyıl ortalarından 21. yüzyıl ortalarına kadar geçen süreçte, iki farklı devlet yönetimi altında gelişim gösteren Anadolu arkeolojisinde farklı eğilimler söz konusu olsa da her iki dönemde de dünyada olduğu gibi eser odaklı bir görüş hâkimdir.

The Institutionalization Process and Development of Archaeology in Anatolia

Keywords:

Archaeology of
Ottoman
Archaeology of
Republic
Institutionalisation
Osman Hamdi Bey
Mustafa Kemal Atatürk

ABSTRACT

This study aimed to evaluate institutionalization process of Archeology in Anatolia by considering the historical developments starting from late periods of Ottoman Empire and continuing to the establishment of Republic of Turkey. In addition, the implemented policies of the state during this period for archaeological studies and archeology education were also evaluated. In the last period of the Ottoman Empire, from the middle of the 19th century historical art collectorism, museology and the first excavations led by Osman Hamdi Bey had began to approach the west and modernize. Following the proclamation of the Republic, students were sent abroad to prove that Anatolia was the Turkish home upon Mustafa Kemal Atatürk's request. Foreign experts from abroad were given permission to work at the university and excavations The Republic of Turkey has made significant contributions to the development of Turkish archeology by supporting archeology with all institutions during the initial years of establishment. In the last period of the Ottoman Empire, the archeology entered into a process of institutionalization and at the beginning of the Republic this process gained momentum. Although there are different trends in Anatolian archeology which developed under two different state administrations in the period between the middle of the 19th century and the mid-21st century, an artifact-oriented view dominates both periods as in the world.

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniv. Doktora Öğrencisi, cevizlibar@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8342-261X>

** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, meral.basaran@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4965-0456>

Mutlu, S., M. Başaran Mutlu (2018). Anadolu'da Arkeolojinin Kurumsallaşma Süreci ve Gelişimi. *Academic Knowledge*, 1(1), 64-76.

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ak> | <mailto:academic.knowledge@yandex.com>

Giriş

Rönesans Dönemi ile pek çok kesime yayılan koleksiyonculuk merakı, 18. ve 19. yüzyılda Antik Yunan, Roma ve Yakındoğu uygarlıklarına ait eserlerin British Müzesi (1879), Louvre Müzesi (1793) ve Berlin'de İmparatorluk Müzesi'nde (1885) sergilenmeye başlanması (Shaw 2004: 116) bir bilim dalı olmasa da arkeoloji kavramının doğuşu olarak değerlendirilebilir. 18. ve 19. yüzyıllarda eski eserlerle ilgilenenlerin gerçek amacı müzelere değerli olduklarını düşündükleri eserleri kazandırmak yönünde olması Amerikalı, Alman, İngiliz ve Fransızların Anadolu ve Yakındoğu'da pek çok kazı gerçekleştirerek müzelerini kıymetli eserlerle doldurulmasına neden olmuştur (Arsebük 1983: 66). 18. ve 19. yüzyıl arkeologları geçmişlerini öğrenebilmek adına klasik antik eserlerden, dini kitaplardan ve Rönesans yapıtlarından faydalanmışlardır. Devletler geçmişi anlama ihtiyacından dolayı entelektüel bir maceraya salınarak dünyanın çeşitli yerlerine arkeoloji enstitülerini kurmuşlardır (Renfrew 1980: 287). Arkeoloji Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısında yeni gelişmekte olan antropoloji ve etnolojiye paralel şekilde, büyük çapta oluşumunu tamamlamış bilimsel bir araştırma disiplini haline gelmiştir. Ancak arkeoloji, antik mekânların doğru bir şekilde belgelenmesinden çok Avrupa'daki koleksiyonlara antik eser teminine yönelmeyi bu yüzyılda sürdürmüştür (Bahrani&Çelik&Eldem 2011: 25).

19. yüzyılda yaradılışını merak eden insan, hümanizmin etkisiyle Tevrat/İncil Arkeolojisi'ni (*Biblical Archaeology*) oluşturarak Filistin ve Mezopotamya topraklarına özel bir ilgi göstermiştir. Aynı yüzyıl içinde Alman, İngiliz ve Fransızların kökenlerini arama merakı nedeniyle arkeolojik çalışmalar Antik Yunan topraklarında sürdürülmüş ve Avrupa Arkeolojisi kavramı ortaya çıkmıştır. Avrupalıların kökenlerinin görkemli Hellen kültürlerinden geldiğini kanıtlama çabası, klasik arkeoloji dalının oluşmasına, klasik arkeolojinin sanat tarihi ve koleksiyonculuktan ayrılmasına neden olmuştur (Özdoğan 2006a: 47). 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren fen bilimlerine ve sosyal bilimlere verilen önem sayesinde arkeoloji, Rönesans Dönemi sonrasında bilim olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Jeoloji, zooloji ve botaniğin bilim olmasıyla dünyanın oluşumuna dair kutsal kitaplarda yazılanların ötesine geçme imkanı doğmuş, sosyal bir bilim olan antropoloji sayesinde insanın günümüzden çok önceleri var olduğu anlaşılacak arkeolojinin bağımsız bir bilim olması sağlanmıştır (Arsebük 1983: 66).

19. yüzyıl klasik arkeologları, sosyal bilimlerle ilişkili teorik tartışmalara katılmaktan kaçınmışlardır ve bu dönemin arkeolojisi Pompeii ve Herculaneum hafiri Winckelmann'ın takipçisi olmaktan öteye geçememiştir. 19. yüzyıl sonlarında bu durum Almanların buluntu odaklı arkeolojiyi benimsemeleri ile yıkılır ve buluntuların kataloglanmasına dayalı anlayış oluşur. Aynı yüzyıl içinde akademik çevrelerde klasik arkeoloji antropolojiden, sanat tarihi ve tarihten ayrılmaya başlamış, klasik filoloji ile yakınlaşmıştır. Klasik arkeologlar obje ile kültür arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik diğer disiplinlerden ayrılmışlardır. 19. yüzyıl içinde klasik arkeolojinin alan çalışmaları görkemli bir ören yerinin kazılması esasına dayanmaktadır (Dyson 1993: 195).

19. yüzyılın ortalarından itibaren arkeoloji bir bilim dalı olarak gelişim göstermeye başlamış ve o dönemden günümüze kadar birbiri ardına pek çok arkeolojik çalışma yöntemi, yaklaşım ve teori ortaya çıkmıştır. Birçoğu kendinden öncekinin eleştirisi niteliğinde olsa da varlıklarını önceki çalışmalara borçludur ve her biri aslında arkeoloji biliminin gelişimini

sağlamıştır. Arkeolojinin ilk evrelerinde Avrupa'da ulus devletlerin başlattığı güzeli arama, estetik kaygı ön planda tutularak eser odaklı koleksiyon anlayışını yansıtan geleneksel anlayış, günümüzde hala bazı çevreler tarafından devam ettirilmektedir. Arkeolojinin eser odaklı bir bakış açısına sahip olması, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında genellikle Avrupa'daki belli ulus devletler ve Amerika tarafından finanse edilen kazıların sömürgecilik faaliyetleri ile iç içe olmasına neden olmuştur (Bahrani&Çelik&Eldem 2011: 28). Bunun devamında batıların kökenlerini araştırma ve koleksiyon merakı Anadolu'da arkeolojik çalışmaların başlamasına zemin hazırlamıştır. Osmanlı'nın sonu ile Cumhuriyet'in başlarını kapsayan dönem boyunca Anadolu'daki arkeolojinin farklı nedenleri ve çalışma yöntemleri olsa bile ortak bakış açısı dünyadaki hâkim görüş gibi eser odaklıdır.

1. Osmanlı'da Arkeolojinin Ortaya Çıkışı

19. ve 20. yüzyılda arkeolojik keşiflerin ve kazıların amacı müzeleri kıymetli eserlerle doldurup büyük koleksiyonlar yaratmaktır. Batılı ülkeler evrensel boyutta arkeoloji anlayışından ziyade dar kalıplara sıkışmış arkeoloji anlayışını sürdürmüşlerdir (Özdoğan 2011: 127). 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Batılılaşma süreci, İmparatorluğun tüm kurumsal düzenine işlemeye başlamış ve bu süreçte Osmanlı'da arkeoloji Roma ve Hellenistik Kültür olarak var olmaya başlamış (Özdoğan 2011: 123) ve eser odaklı geleneksel bakış açısı Osmanlı topraklarına da yansımıştır.

Osmanlı'da savaş ganimetleri, hediyeler, hazineler veya kutsal emanetler dışında farklı ve eski kültürlere ait eserlerin toplanması ile ilgili belki de ilk girişim Sultan Abdülmecit döneminde, 1845 yılında yaşanmıştır. Yalova'da bulunan ve üzerinde İmparator Konstantin'in adının yazılı olduğu taşlar Sultan Abdülmecit'in ilgisini çekmiş, bu taşlar Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşa tarafından İstanbul'daki Aya İrini Kilisesi'ne kaldırılmıştır. Aya İrini Kilisesi'ni depo olarak kullanan Ahmet Fethi Paşa 1846 yılından itibaren burada eski eserleri ve silahları toplamıştır, ancak burası halka açık bir yer değildir (Eyice 1985: 1596).

1867 yılında Fransa'ya giden Sultan Abdülaziz'in Yunan ve Roma eserlerinin sergilendiği Abras Galerisi'nden etkilendiği bilinmektedir (Shaw 2004: 102). 1869 yılında, Sultan Abdülaziz'in sadrazamlığını yapan Mehmet Emin Ali Paşa döneminde, Aya İrini deposu Müze-i Hümayun adını alır. Böylece müze kavramı Osmanlı'da ilk kez bu tarihte kabul edilmiş olur (Eyice 1985: 1598). Müzenin başına Edward Goold getirilerek Tekirdağ ve Marmara Adası'ndaki bazı heykeller müzeye kazandırılır. Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın zamanında, 1871 yılında müze müdürlüğü kapatılmış; ancak yetki bakımından sınırlandırılan ressam Terenzio müzenin başına getirilmiştir (Eyice 1985: 1600). 1872'de Ahmet Vefik Paşa müze müdürlüğü görevini açarak, müzenin başına Berlin Üniversitesi'nde tarih, filoloji, arkeoloji ve sanat tarihi alanlarında eğitim görmüş Alman Anton Dethier'i getirmiştir (Shaw 2004: 109).

1872 ile 1881 yılları arasında görev yapan Dethier'in döneminde Kıbrıs'tan sandıklarla İlk Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne binlerce objenin bulunduğu Cesnola¹ koleksiyonunun bir kısmı getirilirken (Myres 1910: 229), İmparatorluk toprakları dâhilinde pek çok eski eser müzeye kazandırılmıştır (Atasoy 1983: 1458). Dethier, Troia kazılarını gerçekleştiren ve

¹ Adını o dönemde Amerika'nın Kıbrıs Konsolosu olan Luigi Palma di Cesnola'dan alan koleksiyon New York Metropolitan Müzesi'nde sergilenirken, müze bu koleksiyon sayesinde 1870 yılında kurulmuştur.

hazineleri Yunanistan'a kaçıran Schliemann ile hukuki bir mücadeleye girmiş (Başgelen 1999: 9), Atina'ya giderek Osmanlı Hükümeti adına dava açmıştır. Ekonomik bakımdan zor günler yaşayan Osmanlı, Atina Hükümeti'nden kurulması planlanan yeni müze için yüklü bir tazminat alarak davadan çekilmiştir (Yücel 1999: 33). Bu olayın ardından 1874 yılında kaçakçılığın önüne geçmek amacıyla Asar-ı Atika Nizamnamesi Osmanlıca ve Fransızca dillerinde yayınlanmıştır (Shaw 2004: 110). 1873 yılında düzenlenen Viyana Dünya Sergisi'nde Osmanlı mimarisi ve kıyafetlerinden oluşan bir koleksiyonu Ticaret ve Nafia Nazırı (Bayındırlık Bakanı) İbrahim Edhem Paşa organize etmiş, oğlu Osman Hamdi Bey sergi komiseri, Dethier ise komisyon üyesi olarak sergide görev almıştır. Ayrıca sergi için Osmanlıca, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç farklı kitap hazırlanmıştır (Yazıcı 2003:12).

1881 yılında Anton Dethier'in ölümünün ardından müze müdürlüğü için Berlin'deki elçiliğe başvurulmuşsa da (Eyice 1985: 1603) Osman Hamdi Bey müdürlük görevine gelmiştir (Atasoy 1983: 1460). II. Abdülhamit döneminde Osmanlı Hükümeti müzeye Müslüman müdür görevlendirerek tarihsel ve kültürel mirasın denetimini yabancılara bırakmak istememiştir (Shaw 2004: 122). Osman Hamdi Bey ilk iş olarak, Aya İrini, Çinili Köşk gibi kullanılmayan eski yapılarda saklanan eski eserler için İmparatorluk dâhilinde ilk defa müze binası yapılmasını sağlamıştır. Kurum haline getirilen Müze-i Hümayun adına Osman Hamdi Bey 1883- 1895 yılları arasında İzmir Menemen'de Eolia, Muğla yakınlarında Lagina, Manisa yakınında Artemis Tapınağı ve Adıyaman Nemrut'ta önemli kazılar gerçekleştirmiştir. Bu yıllarda gerçekleştirilen kazıların bir nedeni de Osmanlı topraklarındaki Alman kazılarının baskınlığını azaltmak olmuştur (Shaw 2004: 143). Nemrut kazıları için parasal destek bulunmasına hatta eserlerin taşınması için demiryolları şirketlerinden destek sağlanmasına rağmen eserlerin büyüklüğü nedeniyle taşımaktan vazgeçilmiştir. Ardından eserlerin fotoğrafları çekilmiş, modelleri alınmış ve kazı raporu Fransızca olarak yayınlanmıştır (Shaw 2004: 143). Ayrıca, Osman Hamdi Bey 1887 yılında Sayda Nekropolü'ndeki Hellenistik Kültür'e ait İskender Lahti, Ağlayan Kadınlar Lahti ve Satrap Lahti ile ün kazanmıştır (Özdoğan 2006b: 35).

1891 yılında ziyarete açılan Müze-i Hümayun (İmparatorluk Müzesi), Fransız asıllı Alexandre Vallaury tarafından Ağlayan Kadınlar Lahti feyiz alınarak Hellenistik Kültür müze binasına yansıtılmıştır (Başgelen 1999: 10). Avrupa'da olduğu gibi Müze-i Hümayun'un misyonu müzeye eser toplamaya dayalıdır (Özdoğan 2006b: 32). 1893-1897 yılları arasında ise Müze-i Hümayun'un ek binaları açılmıştır (Shaw 2004: 126).

Osmanlı'da arkeoloji ve müzecilik alanında eğitim verilmesi ile ilgili ilk teşebbüs Dethier döneminde yaşanmıştır. Arkeoloji ve müzecilik alanında eğitim vermek üzere açılması kararlaştırılan okul ile ilgili kararname 1874 yılında gazetelerde yayınlamasına rağmen okul açılmamıştır (Serbestoğlu&Açık 2013). Dethier'in ardından gelen Osman Hamdi Bey'in katkılarıyla 1883 yılında eğitim vermeye başlayan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde güzel sanatlar eğitimi verilirken arkeoloji eğitiminin de temelleri atılmıştır. Müzenin düzenleme ve katalog işlerinde görevli olan ve arkeoloji üzerine temel eğitim veren Salomon Reinach, Antik Yunan araştırmaları ile ilgilenen arkeologlar için 1883 yılında bir el kitabı hazırlamıştır. Kendisi belgelemeye dayalı, nesnelere bilimsel sınıflamaya sokmanın gereğinden, röprodüksiyon çeşitleri olan alçı ve modellemeden bahseder. Ancak asıl büyük önerisi 19. yüzyılda Louis

Daguerre'nin fotoğrafı bulmasının ardından arkeolojide fotoğrafın gerekliliği konusundaki önerileridir (Shaw 2004: 195).

Eserlerin fotoğrafının çekilmesinin o dönemdeki önemi, eserler üzerindeki mülkiyet hakkını dünyaya kanıtlamasıdır. Bu duruma Sayda ve Nemrut'taki eserler örnek gösterilebilir. Sayda'dan 1855 yılında Fransa'ya lahit gönderilmesine rağmen Osman Hamdi Bey'in 1887 Sayda'daki kazılarda ele geçen lahitlerin fotoğraflı belgesi sayesinde dünya, özellikle Fransa lahitlerden haberdar olmuştur. Bununla beraber Osman Hamdi Bey'in Nemrut'taki eserlerin fotoğraflarını çekmesi, daha önce orada araştırma yapan Almanlara karşı mülkiyet kazanımına vesile olmuştur (Shaw 2004: 201).

Osman Hamdi Bey'in Türk arkeolojisine yaptığı en büyük katkı, devlet ile eski eserlerle ilgilenen yabancılar arasındaki ilişkilere getirmiş olduğu düzenlemelerdir. İlk kez 1869 yılında oluşturulan Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde müzelere eser temini belli bir kurala bağlanırken eserlerin yurtdışına çıkarılmasına izin verilmemiştir. 1874 yılındaki yapılan düzenlemeye göre yabancıların yapmış oldukları kazılardan çıkan eserlerin 1/3'ü kazıyı yapana, 1/3'ü arazi sahibine ve 1/3'ü devlete bırakma kararı alınmıştır (Yücel 1999: 41). 1884 yılındaki değişiklikle birlikte eserlerin yurtdışına çıkarılamayacağı ve devlet malı olması karara bağlanmıştır. Bu nizamnameye göre maddi eserler sikkeler, yontularak yapılmış yazılı veya şekiller içeren nesnelere, kapalı veya açık mimari mekanlar, kasıtlı olarak gömülmüş insan kalıntıları veya mezarlar, heykel, dikilitaş gibi anıtlar olmak üzere beş sınıfta toplanır (Shaw 2004: 146). 1884 nizamnamesi 1906 yılındaki eserlerin denetim, teşhir ve korunmasına dair değişikliklerle, bugünün 2823 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun temelini oluşturmaktadır. 19. yüzyılın sonunda belli başlı yabancı büyük kazılar 1884 Asar-ı Atika Nizamnamesi'nden hoşnut olmamışlar, müze, büyükelçi, bakan, sadrazam hatta padişaha ulaşarak imparatorluğun kültürel mirası üzerinde pazarlık yapma gücünü kendilerinde bulmuşlardır (Yegül 2010: 93). Örneğin Bergama Zeus Sunağı'na ait arda kalan mimari eserler ve Miletos'taki Agora Kapısı 1884 yılındaki nizamname sonrası paralar karşılığında, siyasi baskılarla veya eserlerin bütünlük anlayışının zedelenmemesi düşüncesi ile yurtdışına gönderilmiştir (Shaw 2004: 142).

1910 yılında Osman Hamdi Bey'in ölümü üzerine müze müdürlüğü görevine kardeşi Halil Edhem Eldem getirilmiştir. Kendisi 1931 yılına kadar savaş, işgal ve Cumhuriyet dönemlerinde müze müdürlüğü görevinde bulunmuş, yeni kataloglar hazırlayarak bilimsel çalışmalara ağırlık vermiştir. Halil Edhem Bey, müze bünyesindeki eserleri müze binalarına pay ederek Eskişark, Yunan-Roma-Bizans ve Türk-İslam eserleri olmak üzere gruplamıştır. Halil Edhem Bey müze müdürü olarak arkeolog, mimar, konservatör, heykeltıraş ve kütüphane sorumlusu gibi kişilerle çalışarak özellikle Yunan-Roma-Bizans koleksiyonlarının düzenlenmesini sağlamıştır (Yücel 1999: 62).

19. yüzyılda ulus devlet kavramının dünyayı sardığı bir dönemde bağımsızlığını kazanan ülkeler ilk yıllarında kendi geçmişlerini öğrenmek adına arkeolojiye yönelmişlerdir (Özdoğan 2011: 124). Ancak Osmanlı kendi geçmişini yansıtan Selçuklu, Beylikler, Erken Osmanlı eserleri konusunda istekli olmamıştır. Başta Osman Hamdi Bey olmak üzere arkeoloji kavramını Osmanlı İmparatorluğu'na taşımış kişiler, Batı'nın 18. ve 19. yüzyıl arkeoloji anlayışına uygun olarak Hellen, Bizans ve Neoklasik dönemlerine yoğunlaşmıştır

(Baram&Carroll 2004: 17-18). Bu durum Osmanlı'nın modernleşmek adına kendisine batı devletlerini örnek almasından ve kendisini Avrupa'nın bir parçası olarak görme niyetinden ileri gelmektedir (Shaw 2004: 154). Osmanlı'nın ilk müze binasında Hellen kültürünün etkisi, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin eğitiminde ise modernleşme çabası açıkça görülmektedir. Osmanlı'nın arkeoloji tutumu 1982 yılında yaşanan bir hadise ile kendini açıkça göstermektedir. 1982 yılında Louvre Müzesi, koleksiyonunda yer alan diğer tabletlerle bütünlük göstermesi için Müze-i Hümayun'dan beşi Hitit tableti olan yedi adet eser ister. Osman Hamdi Bey'in tavsiyesine uyularak tabletler verilir. Osmanlı'nın Hitit tabletlerini Fransa'ya göndermesi, dönemin arkeolojik ve politik bakış açısını göstermektedir. Buna karşın Yeni Türkiye'nin ilk kazılarını Hititlere yönelik gerçekleştirmesi arkeolojide ulusal bakış açısını temsil etmektedir (Shaw 2004: 154).

2. Osmanlı'da Yabancıların Anadolu Çalışmaları

Anadolu arkeolojisiyle ilk kez 19. yüzyılda Osmanlı Dönemi'nde tanışmıştır. Anadolu, tarihöncesi dönemlerden itibaren kesintisiz bir şekilde pek çok uygarlığa ait arkeolojik eserler veren dünyadaki ender yerlerden biridir (Arsebük 1983: 68). Bu yüzden de pek çok yabancı gezgin ve arkeolog tarafından ilgi görmüştür. Anadolu toprakları 16. yüzyıldan itibaren yabancı gezginlerin dikkatini çekmiş ve 18. yüzyılda eski eserlerle ilgilenen pek çok Batılı tarafından Anadolu'nun önemli bir yer olduğu vurgulanmış, bunun neticesinde 1764'te "Society of Dilettanti"nin parasal desteği ile Antik Yunan ve Roma Dönemlerini araştırmak üzere Anadolu'ya geziler düzenlenmiştir. Takip eden süreçte, 19. yüzyıldan Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar Osmanlı'nın Anadolu topraklarında önemli arkeolojik keşifler ve çalışmalar yapılmıştır (Arsebük 1983: 68). Yabancıların Osmanlı topraklarında yürütmüş olduğu çalışmalar ve Batı'ya kaçırdıkları eserler sayesinde arkeoloji özellikle Avrupa'da gelişme kaydetmiştir.

Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi sonrası, İngiltere, Almanya, Fransa hatta Amerika'nın sömürgecilik faaliyetleri ve arkeoloji faaliyetleri aynı döneme denk gelmektedir. Tüm Anadolu'yu içine alacak tarihi eser kaçakçılığının altında Avrupa müzelerini doldurması gereken değerli mimari ve sanatsal eseri arayıp bulup Osmanlı topraklarının dışına gönderme anlayışıdır. Osmanlı İmparatorluğu politik ve ekonomik açıdan zayıf düştüğü bu dönemde, Anadolu topraklarındaki tarihi eserlere ve arkeolojik değerlere yeterince ilgi gösterememiş ve Batı'nın istediğini alıp götürmesine çoğu zaman sessiz kalmıştır. Aşağıda belirtileceği üzere araştırmacı, arkeolog veya eski eser meraklıları Osmanlı'nın son döneminde Anadolu topraklarında Hitit ve Klasik Arkeoloji dalında çok sayıda çalışma yapılmıştır.

1827 yılında Alman araştırmacı Friedrich Schulz, Doğu Anadolu Bölgesi'nde eski yazıtlar üzerinde araştırma yapmıştır. Gezgin Charles Texier tarafından 1834'te bulunan Boğazkale'nin (Boğazköy) daha sonra Hitit'lerin başkenti (Texier 2002: 180) olduğu anlaşılmıştır. William Hamilton, 1835'te Alacahöyük'ü keşfetmiştir. Charles Tomas Newton 1857'de Bodrum'daki Mousoleum'da, Knidos'ta ve Didim'de çalışmalar yapmış, Mousoleum'a ait parçaları British Müzesi'ne taşımıştır (Ebcioğlu 1983: 78). Frank Calvert 1863-1865'te Troia'da ufak çaplı kazılara başlar, ardından Heinrich Schliemann 1870 yılından, Wilhelm Dörpfeld 1893 yılından itibaren toplam dokuz sezon boyunca Troia'da geniş çaplı kazılar yapmışlardır. 1866'da Richard Popplewell-Pullan Priene'de, 1872-1873 yıllarında Olivier Rayet

ile A. Thomas Didim'de çalışmışlardır. 1878-1886 yıllarında Carl Humann ile Alexander Conze Bergama'da çalışmış, Zeus Sunağı'na ait kabartmalar 1874 Asar-ı Atika Nizamnamesi gereği yasal olarak Berlin Müzesi'ne gönderilmiştir. 1899 yılında Theodor Wiegand Milet kazılarını yaparken, 1895'ten itibaren Avusturyalılar Efes'te kazılar gerçekleştirmiş ve müzelerine eser göndermiştir (Arsebük 1983: 68-69). 1881-1883 yıllarında Atina Amerikan Enstitüsü adına, Amerikalılar Osmanlı topraklarındaki ilk kazıları olan Assos'u kazmışlardır (Holod&Ousterhout 2011: 25). Assos'ta Francis H. Bacon ile Joseph T. Clarke'ın kazılarında bulunan Arkaik Dönem Athena tapınağı rölyefleri bugün Amerika'da Boston Güzel Sanatlar Müzesi koleksiyonunda bulunmaktadır (Yücel 1999: 50). Van Toprakkale'de 1879'da British Müzesi adına H.ormuzd Rassam, 1898 yılında Alman araştırmacılar Waldetnar Belck ile Carl Ferdinand Friedrich Lehmann-Haupt sürdürmüşlerdir. 1916 yılında ise aynı yeri Ruslar adına Nikolay J. Marr ve I. A. Orbeli başkanlığında bir ekip gerçekleştirmiştir. Ruslar Osmanlı topraklarında Klasik Dönem ve Hristiyanlık Dönemlerini araştırmak üzere 1894 yılında arkeoloji enstitüsü kurmuşlar ve çevrede 1914 yılına dek araştırma yapmışlardır (Papoulidis 2010: 221). 1899'da Doğu Anadolu'da tarihöncesi yerleşmesi olan Tilkitepe tümülüs sanılarak Belck tarafından kazılmıştır. 1878-1881 yılları arasında British Müzesi adına Kargamış kazılmıştır. 1882-1894 yıllarında Berlin Müzesi adına Carl Humann, Felix von Luschan ve Robert Koldewey Zincirli'de çalışmışlardır. 1889 yılında Polatlı yakınlarında Gordion olabileceği düşünülen ören yeri Alman Gustav ve Alfred Koerte kardeşler tarafından 1901 yılında kazılmıştır. 1894 yılında Ernest Chantre, 1907-1912 yılları arasında Hugo Winckler Boğazkale (Boğazköy'de) çalışmışlardır. 1909-1926 yılları arasında Howard Crosby Butler başkanlığında mimar, mühendis, arkeolog ve epigraflardan oluşan Amerikalı ekip Sardes'te kazılar yaparak bugünkü *Metropolitan Museum of Art*'ın koleksiyonuna Sardes'ten eserler göndermişlerdir (Yegül 2010: 84). 1907-1912 yılları arasında John Garstang Gaziantep Sakçagözü'nde çalışmışlardır. 1911'de Kargamış yeniden bu kez Reginald Campbell Thomson, David George Hogarth, Charles Leonard Wooley başkanlığında kazılmıştır.

Yabancı gezgin, kâşif, araştırmacı, bilgin veya arkeologlar devlet kurumlarının desteği ile Osmanlı'nın Anadolu topraklarında bugünkü bilimsel çalışmalardan uzak bir anlayışla, arkeolojik eserleri değerli nesnelere olarak değerlendirip koleksiyon amaçlı Avrupa müzelerini süslemek hedefi ile kazıp ülkelerine göndermişlerdir. Avrupa'da Antik Yunan veya Roma Dönemlerini kapsayan Klasik Arkeoloji dalını çalışma nedenleri arasında koleksiyon merakı, estetik kaygı ve Avrupa'nın geçmişine dair "mükemmeli" arama isteği bulunmaktadır. Avrupa ulus devletlerinin siyasi ve "bilimsel" kısılcasına giren Osmanlı, arkeolojik çalışmalara kimi zaman kuşku ile bakmış, bazen umursamamış, nadiren de olsa arkeolojik eserlerin peşine düşmüştür (Özdoğan 2011:123).

3. Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Çalışmaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasından itibaren arkeolojiye verilen önem artmış (Bayram 2008: 8), arkeolojinin kurumsallaşması için çabalar sarf edilmiş, bilim insanı yetiştirmek için yurtdışına öğrenciler gönderilmiştir (Özdoğan 2011: 113). Üniversitelerde arkeoloji bölümleri açılmış, yurtdışından yetişmiş uzmanlar İkinci Dünya Savaşı öncesi Türkiye'ye kabul edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde arkeoloji alanında bu sayede atılımlar yapılmıştır (Özdoğan 2011: 149). Mustafa Kemal Atatürk'ün arkeolojiye özel bir ilgi duyduğu,

TBMM'nin açılışından sonra 9 Mayıs 1920'de Maarif Vekâletinin bünyesinde Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü'nün kurulmasını istemesi ile anlaşılmaktadır (Bayram 2008: 8). Cumhuriyetin ilk yıllarında kazılar ve eserlerin korunması bizzat Atatürk ve üst düzey devlet adamları tarafından takip edilmiştir. Bu dönem boyunca Klasik Yunan ve Hellen dönemleri ile Hitit Dönemi (Redford&Ergin 2010: 14) çalışmalarına ağırlık verilmiş, yabancı araştırmacıların da çalışma yapması için fırsatlar tanınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi arkeolojisinin, Atatürk'ün arkeolojiye olan özel ilgisi ile geliştiği söylenebilir. Bununla birlikte elbette yeni kurulmuş bir ülkenin her karış toprağını sağlam temellere oturtulması hedefi de bulunmaktadır. Ancak bu anlayış "milliyetçilik" propagandası yürütüldüğü için bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir (Özdoğan 2011: 113). Atatürk'ün düşüncesine göre, uzun yıllar savaş görmüş bir ulusun çağdaş ülkeler seviyesine gelmesi bilimsel çalışmalara bağlıdır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ulus olma çabaları sırasında yaşanan sıkıntıları aşmak için tarih ve arkeoloji bilimlerine yönelmek zorunlu hale gelmiştir (Özgünel 1986: 897). Avrupa ülkelerinin Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren Anadolu topraklarını karış karış gezerek arkeoloji talanı yaratmaları, Cumhuriyet'in başlarında arkeolojik hedefleri belirlemede yardımcı olmuştur.

27 Eylül 1925'de temeli atılan Ankara Etnografya Müzesi'nin halka açılışı 1930 yılında olmuştur. Hamit Zübeyir Koşay 1927-1931 yılları arasında Ankara Etnografya Müzesi müdürü daha sonra Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Etnografya Müzesi dönemin ilk kazılarına ev sahipliği yapmıştır. Alishar, Boğazköy, Alacahöyük kazıları gibi Hitit Dönemine ait eserler Etnografya Müzesi'nde sergilenmiştir (Koşay 1974: 85). Türkiye Cumhuriyeti daha ilk yıllarında, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde İstanbul'da var olan müze anlayışını diğer şehirlere de yaymaya çalışmıştır. Bu doğrultuda 1923 ile 1943 yılları arasında toplam 35 müze açılmıştır².

Atatürk yurt gezileri sırasında yer üstü arkeolojik eserleri karşısında gördükçe dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye, mevcut eserlerin korunması ve araştırılması hususunda yurtdışına öğrenciler gönderilmesini istemiştir (Bayram 2008: 9). Ekrem Akurgal, Remzi Oğuz Arık, Sedat Alp, Arif Müfid Mansel Halet Çambel, Afif Erzen, Rüstem Duyuran, Halil Demircioğlu, Tahsin Özgüç, Bahadır Alkım, Samim ve Suat Sinanoğlu kardeşler ve Jale İnan devlet bursuyla yurtdışına arkeoloji öğrenimine gönderilen ilk kuşak öğrencilerdir (Özgünel 2010: 171).

Cumhuriyetin 10. yılında Atatürk'ün talimatlarıyla öğrenciler yurtdışından Türkiye'ye çağrılarak kazılara başlamaları istenmiştir. Berlin'den Halil Demircioğlu ve Sedat Alp ile Paris'ten Halet Çambel'in İç Anadolu Hitit kazılarına, Ekrem Akurgal'ın ise Batı Anadolu'da Antik Yunan Dönemi kazılarına katılmaları istenmiştir. Atatürk'ün Hititlere olan merakı nedeniyle Ankara yakınlarında 1933 yılında Ahlatlıbel'de ilk Cumhuriyet kazısı Hamit Zübeyir Koşay ve Remzi Oğuz Arık tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içinde Arık tarafından Karalar kazısı yapılmıştır (Özgünel 1986: 902). 1935 yılında Koşay ve Arık Alacahöyük kazısına başlar. Alacahöyük kazıları pek çok ilke imza atmıştır. İlk ulusal Türk kazısı ve Türk Tarih Kurumu'nun ilk kazısı olması, bilimsel kazılarda olması gereken mimar,

² 1945 yılında Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü tarafından basılan *1943-1944 yılları Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nün Genel Durumu* adlı kitapçıkta müzeler hakkında bilgi bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Başgelen 1999: 13.

fotoğrafçı, restoratör gibi uzmanların varlığı ve Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından tahılların analiz edilmesi sebebiyle Alacahöyük ve Türkiye Arkeolojisi için önemlidir.

1931 yılında Türk Tarih Kurumu, 1934 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Türk Arkeoloji Enstitüsü, 1935 yılında Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. Üniversitelerde arkeoloji eğitimi yurtdışından gelen Türk bilim insanlarının arkeoloji kürsülerinin başına geçmeleri ile başlarken İkinci Dünya Savaşı öncesi yurtdışından gelen yabancı hocaların katkıları ile sürdürülmüştür. Mansel ve Akurgal, İstanbul ve Ankara üniversitelerindeki Klasik Arkeoloji Kürsüsü kurucuları olarak Atatürk felsefesinin etkisiyle Anadolu'da çalışıp Anadolu'nun yerel gelişmelerini vurgularken yöntembilimsel yaklaşımlarından vazgeçmemişlerdir. Arif Müfid Mansel ve Ekrem Akurgal aldıkları eğitim sayesinde Klasik Arkeoloji çalışmalarında yöntembilimsel yaklaşımlar belirlemişlerdir (Redford&Ergin 2010: 16). 1940'lı yıllarda dünyada olduğu gibi Hititoloji, Sümeroloji, Klasik Filoloji, Prehistorya, Klasik Arkeoloji ve Eski Önasya Dilleri ve Kültürleri gibi anabilim dalları oluşturularak Türkiye arkeolojisi hızlı bir ivme kazanmıştır (Özdoğan 2012: 205). İkinci Dünya Savaşı öncesinde Nazi Almanya'sından kaçarak İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde çalışan Alman bilim insanlarının Türkiye Arkeolojisi'ne katkıları büyüktür (Özgünel 1986: 900). Helmuth Theodor Bossert, Kurt Bittel, Benno Landsberger, Hans Gustav Güterbock, Clemens Bosh, Walter Kranz gibi kişiler Ankara ve İstanbul Üniversitesi bünyesinde önemli işler yapmışlardır. Ankara Üniversitesi'nde Latince ve Grekçe'yi kapsayan ve Klasik Arkeoloji ile yakın ilişkide olan Klasik Filoloji Bölümü 1936 yılında kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni arkeolojik çalışmalarında kendini ispat etme, kökenlerini yaşadığı toprakların geçmişine bağlama veya kimlik arayışı olarak sürdürdüğü açıktır (Ergin 2010: 34). Türk Tarih Kurumu 1936 yılından itibaren Trakya'da araştırma yapması için Arif Müfid Mansel'i görevlendirir (Yücel 1999: 82). Trakya'da kazıların başlatılma nedeninin altında Bulgaristan'ın Doğu Trakya topraklarını bünyesine katacağı düşüncesi yadsınamayacak bir gerçektir (Ergin 2010: 33). Karadeniz'de yapılan kazılar ile Pontus iddialarını boşa çıkarıp Anadolu, Karadeniz, Türklük ve Hitit bağlamında geçmişi ispat etme hevesi bulunmaktadır. İtalya'daki Mussolini rejiminin Anadolu'yu Roma eyaleti olarak görüyor olması, Anadolu'nun Türk kökenlerini arayıp bulmak yönünde Türkiye Cumhuriyeti'nin hedefi olmuştur.

Yapılan arkeolojik araştırmaların sadece kazıdan ibaret olmayacağı Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gerçekleştirilen Türk Tarih Kongreleri ile anlaşılmaktadır. İlki 1932 yılında gerçekleştirilen kongre ulusal düzeyde olurken, 2. Türk Tarih Kongresi Uluslararası boyutu ile 1937 yılında gerçekleşmiştir. Kongreye Gordon Childe, F. Hanjar, G. Oacopi, Oswald Menghin, Spyridon Marinatos, M. T. Arne gibi dönemin önemli arkeologları katılmıştır. Kongre kadar önemli bir diğer organizasyon Dolmabahçe Sarayı içindeki arkeoloji sergisidir. Prehistorik dönemlerden Osmanlı'ya kadar gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası pek çok kazının eserleri bu sergide yer almıştır (Özdoğan 2011: 141). Cumhuriyetin ilk yıllarına ait diğer çalışmalardan biri de 1930 sonlarında aralarında Afet İnan, Yusuf Akçura ve Mehmet Tevfik Bıyıkoglu'nun bulunduğu Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eseri tekrar bastırmalarıdır. Bu eser Türk Tarihi hakkında yepyeni görüşler ortaya atarak "Türk Tarih Tezi" olma niteliğine sahiptir (Özgünel 1986: 898). Atatürk'ün ismini

verdiği Türk Tarih Kurumu'nun Belleten Dergisi ise 1937 yılından itibaren günümüze dek arkeolojik çalışmalar yayınlamaya devam etmektedir.

4. Cumhuriyet Döneminde Yabancıların Anadolu Çalışmaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin başlarında arkeolojinin hem ulusal hem de evrensel bir anlayışla yürütülmesi dikkat çekicidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'dan mülteci arkeologlar kabul edilmiş, yurtdışından araştırmacıların Türkiye'de çalışmalar yapmak için fırsat tanınmış, Avrupa'ya yetiştirilmek üzere öğrenci gönderilmiştir (Özdoğan 2011: 136). Bu kapsamda Fransız Alfred Laumonier ve Yves Béquignon 1923 yılında İzmir Teos'ta Klasik Dönem kazılarına başlayan ilk ekip olmuştur. 1925 yılında Avusturyalı Josef Keil Mersin'de Korykos, Alman Martin Schede ve Wilhelm Dörpfeld Beşiktepe ve Didim kazıları ile Çek bilgin Bedrich Hrozny'nin Kültepe kazıları bulunmaktadır. 1926 yılında Efes'te Josef Keil, Almanların Ankara Augustus Tapınağı, Çavdarhisar-Aizanoi gibi Antik Yunan ve Roma dönemleri kazıları, 1927 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Prof. Wiegand Bergama kazılarını ve İngilizler İstanbul Hipodrom kazılarını gerçekleştirmişlerdir. Alman Martin Schede, 1929 yılından itibaren İstanbul Hipodromu, Valens Su Kemeru, Ayasofya ön avlusu, Odalar Camii, Kilise Camii, Euphemia Kilisesi, İstanbul Surları'nın kazı ve araştırması ile 1930 yılında İznik kazılarına başlamıştır. 1931 yılında yılından itibaren Alman-Türk ortak kazıları olan Ankara Roma Hamamları, 1932 yılında Alman-İsveç ortak kazısı Larissa, aynı yıl Amerikalılar Carl Blegen ile Troia kazılarına katılmışlardır. Blegen yönetimindeki kazılara katılmış olan Hamit Zübeyir Koşay daha sonra deneyimlerini Alacahöyük kazılarında gösterecektir. 1932 yılında Doğu Anadolu'nun Yukarı Fırat Malatya Havzası'nda L. Delaporte ve C. Schaeffer'in çalışmalarına sahne olmuştur. 1934 yılında Hetty Goldman Tarsus Gözlükule ve 1935 yılında Winifred Lamb'ın Kusura kazıları sürmüştür. Martin Schede, Kurt Bittel'i Türkiye'ye getirerek 1931 yılında Boğazköy, 1936 yılında Babaköy, 1937 yılında Eskişehir Demircihöyük kazılarını birlikte gerçekleştirmişlerdir. 1937 yılında E.B. Reilly Van Tilkitepe, John Garstang'ın Mersin-Yumuktepe, 1938 yılında K.Lake'nin Van Kalecik ve Van Kale kazıları devam etmiştir. Kazıların yanı sıra Türkiye'de Almanya (1930), Fransa (1930), İngiltere (1948), Hollanda (1958), Türk-Amerikan İlmî Araştırmalar Enstitüsü (ARIT-1964) ve bahsi geçen arkeoloji enstitüleri kurulmuş ve devletler arkeolojik kazılara destek olmuşlardır (Arsebük 1983: 72). Yabancı araştırmacıların çoğunlukla daha önce Osmanlı'nın son dönemlerinde çalışmış klasik dönemleri kapsayan kazıları seçtikleri görülmektedir.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyılda başlayan batılılaşma hareketlerinden bir asır sonra tarihi eser toplayıcılığı ve müzeciliğinin başlangıcı 19. yüzyılın ikinci yarısına tekabül etmektedir. Osmanlı Dönemi'nde arkeoloji Batı uygarlığının kökenini Hellen Kültürüne dayandırma gayretlerini model alması ile başlamıştır. Osmanlı'daki arkeolojik araştırmalar Batı'da ilgi duyulan Hellenistik-Roma dönemlerine odaklanmıştır. 19. yüzyılda ulus devlet kavramının dünyayı sardığı bir dönemde bağımsızlığını kazanan ülkeler ilk yıllarında kendi geçmişlerini öğrenmek adına arkeolojiye yönelmişlerdir (Özdoğan 2011: 124). Ancak Osmanlı'da yabancıların eserleri dışarı kaçırmasını engellemek için gayretler olsa da yapılan arkeolojik araştırmaların ulusal bir gayesi bulunmaz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi geçmişini yansıtan Ortaçağ kültürleri olan Selçuklu, Beylikler, Erken Osmanlı eserleri arkeoloji kavramıyla değil, sanat tarihi ile bütünleşerek günümüze kadar gelmiştir. Bu araştırma alanlarına yaklaşım konusunda arkeologların çekinceleri mevcuttur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri için geçerli sayılabilecek "Avrupa'nın Hasta Adamı" imajı nedeniyle, Osmanlı Arkeolojisi alanında gerek Batı gerekse Türkiye arkeolojisi çalışmaya istekli olmamışlardır.

Osmanlı'daki arkeoloji anlayışı daha çok eski eserlerin toplanmasına yönelik olmuştur. Kurulan eski eser nizamnameleri ile imparatorluk sınırları içerisinde eserlerin yasal düzenleme ile toplanması amaçlanmış ve bu bağlamda 1869, 1874 ve 1884 yıllarında olmak üzere üç tane eski eser nizamnamesi çıkarılmıştır. Müze-i Hümayun'un başına geçen Osman Hamdi Bey müze adına Anadolu ve İmparatorluk topraklarında gerçekleştirdiği kazılarla müzeye pek çok eser kazandırmıştır.

Anadolu zengin tarihi sayesinde arkeolojik çalışmaların başladığı en erken zamanlardan itibaren yabancı araştırmacıların gözdesi olmuştur. Bu durum, eser yağması gibi olumsuz sonuçlara neden olsa da, malzemenin bolluğu ve pratik imkânın çokluğu nedeniyle arkeolojik çalışmaların gelişmesine, Türkiye'de arkeolojinin Batılı ülkelerin hemen ardından gelişim göstermesine neden olmuştur. Osmanlı, Batı'nın tüm sömürülerine rağmen Batı Avrupa ve Amerika'dan sonra arkeoloji dünyasının içine girmiş ve 19. yüzyıldan itibaren Türk arkeolojisi geleneğini kurmuş sayılı ülkelerden biri haline gelmiştir (Özdoğan 2012: 209).

Türkiye Cumhuriyeti'nin başlarında kökenini Anadolu topraklarına dayandırma veya milliyetçilik etkisi ile ülke toprakları içinde arkeolojik kazılara ağırlık verilmiştir. Atatürk'ün isteği ile genç bilim insanlarının yetişmesi için yurtdışına öğrenciler gönderilmiştir. Ülkeye bilim insanları olarak dönen öğrenciler üniversiteler içinde arkeoloji kürsülerinin başına geçip Anadolu içinde arkeolojik kazılar gerçekleştirerek yeni ülkenin temelleri üzerine ilavelerde bulunmuşlardır. Kurulan Ankara ve İstanbul Üniversiteleri'ndeki arkeoloji bölümleri ile yeni öğrencilerin yetişmesi amaçlanmıştır. Türk bilim insanları ve yurtdışından gelen yabancı akademisyenler sayesinde hızla yükselen arkeoloji Antik Yunan, Hellen ve Hitit dönemlerini ağırlıklı olarak araştırmaya koyulmuştur.

Yerli ve yabancı heyetlerin arkeolojik kazısı 1923 - 1950 yılları arasında Türkiye'nin hemen hemen her yerinde yapılmıştır. Genç Cumhuriyet Atatürk'ün önderliğinde arkeoloji biliminde hızla yol almıştır. Kazıların sayısı yıldan yıla artmış, artan arkeolojik kazıların yayını yapılmış, pek çok şehirde müzeler açılmış, devlet kurumlarıyla arkeolojiye destekler sunulmuş ve ülkenin kuruluşunu sağlam temellere dayandırma gayesi doğrultusunda arkeolojik çalışmalar yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Arsebük, G., 1983. "Dünden Bugüne Arkeoloji", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul: 66-75.*

Atasoy, S., 1983. "Türkiye'de Müzecilik", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul: 1458-1461.*

Bahrani, Z. & Çelik, Z. & Eldem, E., 2011. "Giriş: Arkeoloji ve İmparatorluk", *Geçmişe Hücum Osmanlı İmparatorluğunda Arkeolojinin Öyküsü 1753-1914, Salt, İstanbul: 15-43.*

- Baram, U. & Carroll, L., 2004. "Osmanlı Geçmişinin Geleceği Osmanlı Arkeolojisine Başlarken", *Osmanlı Arkeolojisi* (eds.) Uzi Baram, Lynda Carroll, Kitap Yayınevi, İstanbul: 15-24.
- Başgelen, N., 1999. "Dünden Bugüne Müzeciliğimiz", *Türkiye'de Müzecilik* (ed.) Erdem Yücel, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul: 7-14.
- Bayram, F., 2008. *Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dyson, S. L., 1993. "From New to New Age Archaeology: Archaeological Theory and Classical Archaeology-A 1990s Perspective", *American Journal of Archaeology*, 97/2: 195-206.
- Ebcioğlu, İ., 1983. "Türkiye'den Batı Ülkelerine Götürülen Arkeolojik Eserler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1*, İletişim Yayınları, İstanbul: 76-80.
- Ergin, M., 2010. "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiyesinde Yunan, Roma ve Bizans Dönemlerinin Algılanması ve Arkeoloji", *Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri* (eds.) Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 23-43.
- Eyice, S. 1985. "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6*, İletişim Yayınları, İstanbul: 1596-1603.
- Holod, R. & Ousterhout, R., 2011. "Amerika'nın Antikite ile Buluşması", *Osman Hamdi Bey&Amerikalılar Arkeoloji, Diplomasi, Sanat*, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul: 25-27.
- Koşay, Z. H., 1974. *Etnoğrafya, Folklor, Dil, Tarih v.d. Konularda Makaleler ve İncelemeler*, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- Myres, L. J., 1910. "The Cesnola Collection of Cypriote Antiquities: Third Report", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 5(10): 229-233.
- Özdoğan, M., 2012. *50 Soruda Arkeoloji*, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul.
- Özdoğan, M., 2011. *Arkeolojik Kazılar Bilimsel Çalışma mı? Toprak Hafriyatı mı?*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan, M., 2006a. *Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan, M., 2006b. "Türkiye Arkeolojisine Tarihsel Süreç İçinde Bir Bakış", *Uluburun Gemisi 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, (eds.) Ünsal Yalçın, Cemal Pulak&Rainer Slotta, Deutsches Bergbau-Museum Bochum Yayınları, Bochum: 29-43.
- Özgünel, C., 2010. "Cumhuriyet Arkeolojisi ve Ekrem Akurgal Okulu", *Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri* (eds.) Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 169-180.
- Özgünel, C., 1986. "Cumhuriyet Döneminde Türk Arkeolojisi", *Bellekten Cilt L, Sayı 198*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 895-913.
- Papoulidis, K., 2010. "Konstantinopolis Rus Arkeoloji Enstitüsü (1894-1914): Kuruluşundan Bugüne", *Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri* (eds.) Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 221-226.
- Redford, S. & Ergin, N., 2010. "Giriş", *Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları: Klasik ve Bizans Dönemleri* (eds.) Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 14-16.
- Renfrew, C., 1980. "The Great Tradition versus the Great Divide: Archaeology as Anthropology?", *American Journal of Archaeology*, 84: 287-298.
- Serbestoğlu, İ., & Açıık, T., 2013. "Osmanlı Devleti'nde Modern Bir Okul Projesi: Müze-i Hümayun Mektebi", *Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 12: 157-172.
- Shaw, W., 2004. *Osmanlı Müzeciliği Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Texier, C., 2002. *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi* (çev.) Ali Suat, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- Yazıcı, N., 2003. "Osmanlı'nın İlk Mimarlık Kitabı: Usul-u Mimari-i Osmani", *Arkitekt*, 497: 12-19.
- Yegül, K. F., 2010. "Akademik Dünyanın Ulvi Salonlarından Anadolu'nun Tozlu Tepelerine: Barış ve Savaş Döneminde Birinci Sardis Ekspedisyonu (1909-1926) ve Howard Crosby Butler", *Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıkları: Klasik ve Bizans Dönemleri* (eds.) Scott Redford, Nina Ergin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 75-122.
- Yücel, E., 1999. *Türkiye'de Müzecilik, Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul.